

МАТЕМАТИКА 1

ЛЕКЦИЈА 4

2 --- Л4.1 ЈЕДНАЧИНА РАВНИ И ЈЕДНАЧИНЕ ПРАВЕ

Координате тачке

Увођење координатног система: O -- фиксирана тачка; $\vec{i}$, $\vec{j}$, $\vec{k}$ --- фиксирани јединични узајамно ортогонални вектори такви да уређена тројка $(\vec{i}, \vec{j}, \vec{k})$ има десну оријентацију. x , y , z --- осе кроз тачку O са јединичним векторима $\vec{i}$, $\vec{j}$, $\vec{k}$. Тачка O , вектори $\vec{i}$, $\vec{j}$, $\vec{k}$, и осе x , y , z заједно чине координатни систем. Ознака: $Oxyz$. Координате произвољне тачке M у односу на координатни систем $Oxyz$ су координате вектора $\overrightarrow{OM}$ у односу на векторе $\vec{i}$, $\vec{j}$, $\vec{k}$. Ознака: $M(x, y, z)$.

Растојање двеју тачака $M_1(x_1, y_1, z_1)$ и $M_2(x_2, y_2, z_2)$ у координатама:

$$\begin{aligned} d(M_1, M_2) &= \left| \overrightarrow{OM_2} - \overrightarrow{OM_1} \right| = \left| (x_2 - x_1, y_2 - y_1, z_2 - z_1) \right| = \\ &= \sqrt{(x_2 - x_1)^2 + (y_2 - y_1)^2 + (z_2 - z_1)^2}. \end{aligned}$$

Подела дужи у датом односу у координатама: Дате су тачке $A(x_A, y_A, z_A)$ и $B(x_B, y_B, z_B)$, и бројеви m и n такви да је $n > 0$ и $m + n \neq 0$. Нека је $S(x_S, y_S, z_S)$ тачка на правој AB која дели дуж AB у односу $m:n$. Тада је

$$x_S = \frac{nx_A + mx_B}{m+n}, \quad y_S = \frac{ny_A + my_B}{m+n}, \quad z_S = \frac{nz_A + mz_B}{m+n},$$

према раније спроведеном изражавању вектора $\overrightarrow{OS}$ преко $\overrightarrow{OA}$, $\overrightarrow{OB}$ и $\lambda = \frac{m}{n}$.

Површина троугла у координатама: Дате су неколинеарне тачке $M_i(x_i, y_i, z_i)$, $i = 1, 2, 3$. Тада је

$$\begin{aligned} P(\Delta M_1 M_2 M_3) &= \frac{1}{2} \left| \overrightarrow{M_1 M_2} \times \overrightarrow{M_1 M_3} \right| = \frac{1}{2} \sqrt{\alpha^2 + \beta^2 + \gamma^2}, \\ \alpha &= \begin{vmatrix} y_2 - y_1 & z_2 - z_1 \\ y_3 - y_1 & z_3 - z_1 \end{vmatrix} = \begin{vmatrix} y_1 & z_1 & 1 \\ y_2 & z_2 & 1 \\ y_3 & z_3 & 1 \end{vmatrix}, \quad \beta = \begin{vmatrix} z_2 - z_1 & x_2 - x_1 \\ z_3 - z_1 & x_3 - x_1 \end{vmatrix} = \end{aligned}$$

$$= \begin{vmatrix} z_1 & x_1 & 1 \\ z_2 & x_2 & 1 \\ z_3 & x_3 & 1 \end{vmatrix}, \quad \gamma = \begin{vmatrix} x_2 - x_1 & y_2 - y_1 \\ x_3 - x_1 & y_3 - y_1 \end{vmatrix} = \begin{vmatrix} x_1 & y_1 & 1 \\ x_2 & y_2 & 1 \\ x_3 & y_3 & 1 \end{vmatrix}.$$

Запремина тетраедра у координатама: Дате су некопланарне тачке $M_i(x_i, y_i, z_i)$, $i = 1, 2, 3, 4$. Тада је запремина V тетраедра $M_1M_2M_3M_4$ једнака

$$\frac{1}{6} \left| \left[\overrightarrow{M_1M_2}, \overrightarrow{M_1M_3}, \overrightarrow{M_1M_4} \right] \right| = \frac{1}{6} \begin{vmatrix} x_2 - x_1 & y_2 - y_1 & z_2 - z_1 \\ x_3 - x_1 & y_3 - y_1 & z_3 - z_1 \\ x_4 - x_1 & y_4 - y_1 & z_4 - z_1 \end{vmatrix} = \frac{1}{6} \begin{vmatrix} x_1 & y_1 & z_1 & 1 \\ x_2 & y_2 & z_2 & 1 \\ x_3 & y_3 & z_3 & 1 \\ x_4 & y_4 & z_4 & 1 \end{vmatrix}.$$

Једначина равни

Свака раван π може се задати неком једначином облика $Ax + By + Cz + D = 0$ ($A^2 + B^2 + C^2 \neq 0$) (линеарна једначина по x, y, z), и обрнуто, свака таква једначина представља неку раван. Притом је не-нула вектор $\vec{a} = (A, B, C)$ ортогоналан на раван π . Од једне линеарне једначине равни π добијају се све, множењем те једначине бројевима различитим од нуле. Докази --- на вежбама (АГ).

Једначина равни π кроз дату тачку $M_0(x_0, y_0, z_0)$ ортогоналне на дати вектор $\vec{a} = (A, B, C) \neq 0$ --- $\pi: A(x - x_0) + B(y - y_0) + C(z - z_0) = 0$.

Једначина равни π кроз три дате (неколинеарне) тачке $M_i(x_i, y_i, z_i)$, $i = 1, 2, 3$:

$$\pi: \begin{vmatrix} x - x_1 & y - y_1 & z - z_1 \\ x_2 - x_1 & y_2 - y_1 & z_2 - z_1 \\ x_3 - x_1 & y_3 - y_1 & z_3 - z_1 \end{vmatrix} = 0.$$

Извођење --- на вежбама (АГ).

Сегментни облик једначине равни --- $\pi: \frac{x}{m} + \frac{y}{n} + \frac{z}{p} = 1$ ($mnp \neq 0$). Ако су бројеви m, n и p позитивни, онда они представљају дужине одсечака (сегмената) које раван π одређује на координатним осама. Извођење --- на вежбама (АГ).

Нормални облик једначине равни --- $\pi: x \cos \alpha + y \cos \beta + z \cos \gamma - p = 0$. Притом су α, β, γ углови које јединични вектор $\vec{n} = \overrightarrow{ON}$, ортогоналан на π и усмерен ка π , образује са координатним осама x, y, z , а p растојање тачке O од π . Извођење --- на вежбама (АГ).

Растојање тачке $M_1(x_1, y_1, z_1)$ од равни $\pi: x \cos \alpha + y \cos \beta + z \cos \gamma - p = 0$ --- $d(M_1, \pi) = |x_1 \cos \alpha + y_1 \cos \beta + z_1 \cos \gamma - p|$. Извођење --- на вежбама (АГ).

Угао између две равни π_1 и π_2 -- $\cos \angle(\pi_1, \pi_2) = |\cos \angle(\vec{a}_1, \vec{a}_2)|$. Притом је $\pi_i: A_i x + B_i y + C_i z + D_i = 0$ и $\vec{a}_i = (A_i, B_i, C_i)$, $i = 1, 2$. Специјално, $\pi_1 \perp \pi_2 \Leftrightarrow A_1 A_2 + B_1 B_2 + C_1 C_2 = 0$.

Међусобни положај двеју равни: $\pi_1 \cap \pi_2 = \emptyset \Leftrightarrow A_1 : A_2 = B_1 : B_2 = C_1 : C_2 \neq D_1 : D_2$; $\pi_1 \cap \pi_2$ -- права $\Leftrightarrow \neg(A_1 : A_2 = B_1 : B_2 = C_1 : C_2)$; $\pi_1 \equiv \pi_2 \Leftrightarrow A_1 : A_2 = B_1 : B_2 = C_1 : C_2 = D_1 : D_2$.

Једначине праве

Канонски облик једначина праве --- $l: \frac{x-x_0}{b_1} = \frac{y-y_0}{b_2} = \frac{z-z_0}{b_3}$. Притом је $M_0(x_0, y_0, z_0)$ једна тачка на правој l , а $\vec{b} = (b_1, b_2, b_3)$ један не-нула вектор паралелан правој l .

Параметарски облик једначина праве --- $l: x = b_1 t + x_0, y = b_2 t + y_0, z = b_3 t + z_0$.

Једначине праве кроз две дате тачке $M_i(x_i, y_i, z_i)$, $i = 1, 2$, --- $l: \frac{x-x_1}{x_2-x_1} = \frac{y-y_1}{y_2-y_1} = \frac{z-z_1}{z_2-z_1}$.

Општи облик једначина праве --- $l: \begin{cases} A_1 x + B_1 y + C_1 z + D_1 = 0 \\ A_2 x + B_2 y + C_2 z + D_2 = 0 \end{cases}$ ($\neg(A_1 : A_2 = B_1 : B_2 = C_1 : C_2)$).

Угао између две праве --- $\cos \angle(l_1, l_2) = |\cos \angle(\vec{b}^1, \vec{b}^2)|$, при чему је вектор $\vec{b}^i = (b_1^i, b_2^i, b_3^i)$ паралелан правој l_i , $i = 1, 2$. Специјално, $l_1 \perp l_2 \Leftrightarrow b_1^1 b_1^2 + b_2^1 b_2^2 + b_3^1 b_3^2 = 0$.

Међусобни положај двеју правих: Нека је l_i права кроз тачку

$M_i(x_i, y_i, z_i)$ паралелна вектору $\vec{b}^i = (b_1^i, b_2^i, b_3^i) \neq 0$, $i = 1, 2$. Тада:

$l_1 \parallel l_2 (\wedge l_1 \neq l_2) \Leftrightarrow b_1^1 : b_1^2 = b_2^1 : b_2^2 = b_3^1 : b_3^2 \wedge M_1 \notin l_2$; l_1 и l_2 мимоилазне $\Leftrightarrow$

$$\Leftrightarrow \begin{vmatrix} x_2 - x_1 & y_2 - y_1 & z_2 - z_1 \\ b_1^1 & b_2^1 & b_3^1 \\ b_1^2 & b_2^2 & b_3^2 \end{vmatrix} \neq 0; \quad l_1 \cap l_2 \text{ --- тачка} \Leftrightarrow$$

$$\Leftrightarrow \begin{vmatrix} x_2 - x_1 & y_2 - y_1 & z_2 - z_1 \\ b_1^1 & b_2^1 & b_3^1 \\ b_1^2 & b_2^2 & b_3^2 \end{vmatrix} = 0 \wedge \neg(b_1^1 : b_1^2 = b_2^1 : b_2^2 = b_3^1 : b_3^2); \quad l_1 \equiv l_2 \Leftrightarrow$$

$$\Leftrightarrow b_1^1 : b_1^2 = b_2^1 : b_2^2 = b_3^1 : b_3^2 \wedge M_1 \in l_2.$$

Угао између праве и равни --- $\sin \angle(l, \pi) = |\cos \angle(\vec{a}, \vec{b})|$, где је $\vec{b} = (b_1, b_2, b_3)$ један не-нула вектор паралелан правој l , а $\vec{a} = (A, B, C)$ један не-нула вектор ортогоналан на раван π . Специјално, $l \perp \pi \Leftrightarrow b_1 : A = b_2 : B = b_3 : C$.

Међусобни положај праве и равни: Нека је l права кроз тачку $M_0(x_0, y_0, z_0)$ паралелна вектору $\vec{b} = (b_1, b_2, b_3)$, а π раван задата једначином $Ax + By + Cz + D = 0$. Тада: $l \cap \pi = \emptyset \Leftrightarrow Ab_1 + Bb_2 + Cb_3 = 0 \wedge Ax_0 + By_0 + Cz_0 + D \neq 0$; $l \cap \pi$ -- тачка $\Leftrightarrow Ab_1 + Bb_2 + Cb_3 \neq 0$; $l \subset \pi \Leftrightarrow Ab_1 + Bb_2 + Cb_3 = 0 \wedge Ax_0 + By_0 + Cz_0 + D = 0$.

Растојање тачке $M_1(x_1, y_1, z_1)$ од праве l кроз тачку $M_0(x_0, y_0, z_0)$ паралелне вектору $\vec{b} = (b_1, b_2, b_3)$ --- $d(M_1, l) = \frac{|\overrightarrow{M_0M_1} \times \vec{b}|}{|\vec{b}|}$.

Растојање двеју мимоилазних правих: Нека је l_i права кроз тачку $M_i(x_i, y_i, z_i)$ паралелна вектору $\vec{b}^i = (b_1^i, b_2^i, b_3^i) \neq 0$, $i = 1, 2$, и нека је $\begin{vmatrix} x_2 - x_1 & y_2 - y_1 & z_2 - z_1 \\ b_1^1 & b_2^1 & b_3^1 \\ b_1^2 & b_2^2 & b_3^2 \end{vmatrix} \neq 0$. Тада је $d(l_1, l_2) = \frac{|\left[\overrightarrow{M_1M_2}, \vec{b}^1, \vec{b}^2 \right]|}{|\vec{b}^1 \times \vec{b}^2|}$.

2 --- Л4.2 АЛГЕБАРСКЕ КРИВЕ ДРУГОГ РЕДА У РАВНИ

Алгебарске једначине другог степена са две непознате

Општи облик алгебарске једначине другог степена по x и y :

$$Ax^2 + 2Bxy + Cy^2 + 2Dx + 2Ey + F = 0 \quad (1)$$

$$(A^2 + B^2 + C^2 \neq 0).$$

Алгебарска крива другог реда у равни Oxy је свака крива у равни Oxy која се може задати једначином облика (1). Главни примери алгебарских кривих другог реда у равни су конусни пресеци: елипсе, параболе, хиперболе.

Транслације координатног система: Ако је координатни систем Oxy транслиран за вектор $\vec{v} = (p, q)$ у систем $O'x'y'$, тада је веза нових x', y', z' и старих координата x, y, z произвољне тачке у равни Oxy изражена једнакостима: $x = p + x'$, $y = q + y'$. Извођење --- на вежбама (АГ).

Ротације координатног система: Ако је координатни систем $O'x'y'$ добијен ротацијом ρ система Oxy око тачке O за угао α (у истој равни), онда је веза нових x', y', z' и старих координата x, y, z произвољне тачке у равни Oxy изражена једнакостима: $x = x' \cos \alpha - y' \sin \alpha$, $y = x' \sin \alpha + y' \cos \alpha$. Извођење --- на вежбама (АГ).

Случај кад је $B = 0$ у једначини (1): Ако је $AC > 0$, једначина представља елипсу или две имагинарне праве које се секу, ако је $AC < 0$ --- хиперболу или две праве које се секу, а у случају да је $A = 0$ или $C = 0$, онда: ако је $D \neq 0$, односно $E \neq 0$, --- параболу, а ако је $D = 0$, односно $E = 0$, --- две паралелне праве или двоструку праву или две имагинарне паралелне праве. Детаљи --- на вежбама (АГ).

Случај кад је $B \neq 0$ у једначини (1): Овај случај се своди на малопре размотрени ротацијом координатног система око тачке O за неки угао α такав да је $\operatorname{ctg} 2\alpha = \frac{A-C}{2B}$.

Дискусија једначине (1) помоћу инваријанте $\Delta = AC - B^2$: $\Delta > 0$ --- елиптички разред, $\Delta = 0$ --- параболички разред, $\Delta < 0$ --- хиперболички разред.

Услов да једначина (1) представља две праве --- ($\mathcal{D} =$)

$$\begin{vmatrix} A & B & D \\ B & C & E \\ D & E & F \end{vmatrix} = 0.$$

2 --- Л4.3 АЛГЕБАРСКЕ ПОВРШИ ДРУГОГ РЕДА

Алгебарске једначине другог степена са три непознате

Општи облик алгебарске једначине другог степена по x, y, z :

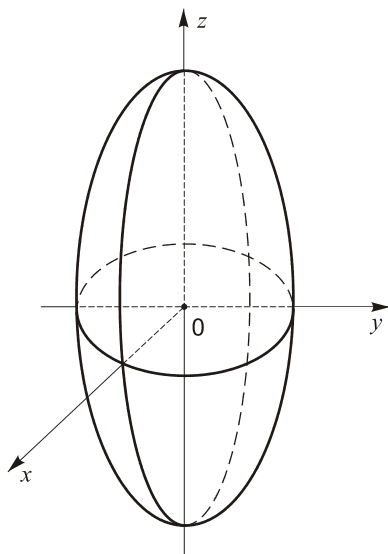
$$Ax^2 + By^2 + Cz^2 + 2Dxy + 2Eyz + 2Fxz + 2Gx + 2Hy + 2Kz + L = 0$$

($A^2 + B^2 + C^2 + D^2 + E^2 + F^2 \neq 0$).

Алгебарска површ другог реда је свака површ која се може задати једначином горњег облика.

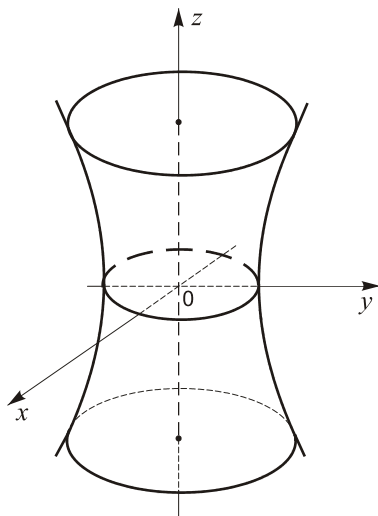
Елипсоид

$$\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} + \frac{z^2}{c^2} = 1 \quad (a, b, c > 0).$$

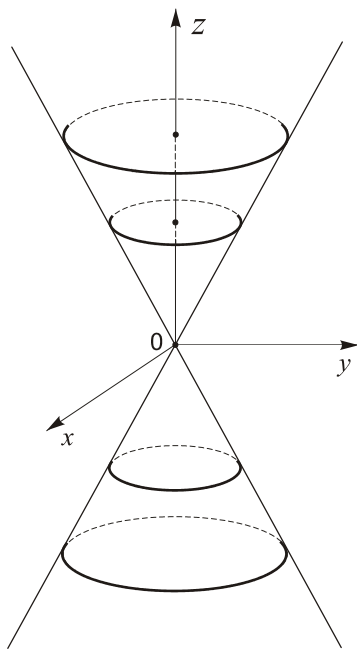
Једнокрилни хиперболоид

$$\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} - \frac{z^2}{c^2} = 1 \quad (a, b, c > 0).$$

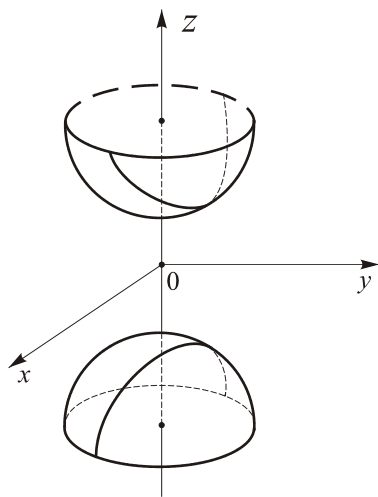
Елиптички конус

$$\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} - \frac{z^2}{c^2} = 0 \quad (a, b, c > 0).$$

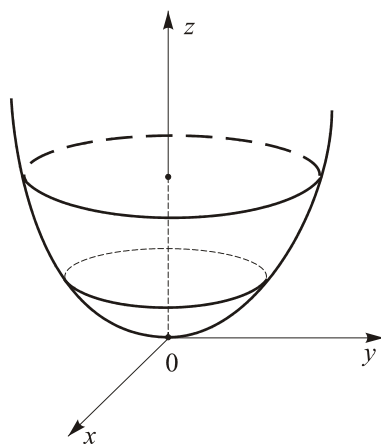
Двокрилни хиперболоид

$$\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} - \frac{z^2}{c^2} = -1 \quad (a, b, c > 0).$$

Елиптички параболоид

$$\frac{x^2}{p} + \frac{y^2}{q} = 2z \quad (p, q > 0).$$

Хиперболички параболоид

$$\frac{x^2}{p} - \frac{y^2}{q} = 2z \quad (p, q > 0).$$

